

Олександр БАРАНОВСЬКИЙ

доктор економічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна, bai.professor@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5505-5098

Анастасія ЛАГНО

аспірант, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна, anastasia_lagno@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-7461-1088

ПРИРОДА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Вступ. Підвищена увага до поглибленого вивчення проблематики фінансової безпеки (ФБ) банківської системи спричинена роллю банківської системи в забезпеченні ФБ й інвестиційного зростання національної економіки, організації платіжного обороту і стабільності грошової системи, забезпеченні стійкості національної валюти та її купівельної спроможності, таргетуванні інфляції та забезпеченні фінансової стабільності в державі.

Мета – визначити природу ФБ банківської системи.

Результати. Висвітлено рівні дослідження безпеки банківської сфери. Наголошено на необхідності проведення таких досліджень на шести ієрархічних рівнях. Визначено компоненти ФБ банківської сфери, значущість дотримання й сутність ФБ банківської системи та наведено її авторське визначення. Охарактеризовано аспекти розгляду ФБ банківської системи загалом та її окремих складових. З'ясовано основні складові ФБ банківської системи. Особлива увага приділена аналізу підходів до визначення фінансової стійкості, фінансової стабільності і фінансової надійності банківської системи та взаємозв'язку і взаємозумовленості між ними. Наведено класифікацію різновидів ФБ банківської системи. Визначено чинники ФБ банківської системи. Наголошено на підходах до оцінки рівня ФБ банківської системи.

Методи. Використано методи декомпозиції та узагальнення, логічного аналізу, абстрагування, порівняння, аналогії.

Висновки. Однозначне визначення сутності ФБ банківської системи, її компонентів й різновидів, аспектів їхнього розгляду, підходів до оцінки рівня ФБ, необхідне для формування дієвої системи її забезпечення, вибору, залежно від наявного стану такої безпеки необхідних підходів, методів й інструментів, відсутнє, що ускладнює розбудову зазначеної системи. А відтак, необхідні подальші дослідження в цій сфері.

Ключові слова: банківська система, фінансова безпека, фінансова безпека банківської системи, фінансова стабільність банківської системи, фінансова надійність банківської системи, вимір рівня фінансової безпеки банківської системи.

Табл.: 1, рис.: 3, бібл.: 17.

Oleksandr BARANOVSKYI

*Dr. Sc. (Economics), Prof., Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine,
bai.professor@gmail.com*

ORCID ID: 0000-0002-5505-5098

Anastasia LAGNO

postgraduate student, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine, anastasia_lagno@ukr.net

ORCID ID: 0000-0002-7461-1088

NATURE OF FINANCIAL SECURITY OF THE BANKING SYSTEM

Introduction. *The significance of the increased attention to the in-depth study of the financial security (FS) of the banking system is caused by the place and role of the banking system in ensuring the FS and investment growth of the national economy, the organization of payment turnover and the stability of the monetary system, ensuring the stability of the national currency and its purchasing power, targeting inflation and ensuring financial stability in the state. Ensuring the FS of both the banking system of Ukraine in general and its individual components, based on their paramount importance for the socio-economic development of the state, is a complex and multifaceted problem that requires constant attention.*

The purpose of the article is to determine the nature of the FS of the banking system.

Results. *Levels of security research in the banking sector are highlighted. The need to conduct such research at six hierarchical levels is emphasized. The components of FS of the banking sphere, the importance of compliance and the essence of the FS of the banking system are determined, and its author's definition is given. Aspects of consideration of FS of the banking system in general and its individual components are characterized. The main components of the FS of the banking system have been clarified. Special attention is paid to the analysis of approaches to determining financial stability, financial stability and financial reliability of the banking system and the relationship and interdependence between them. The classification of FS varieties of the banking system is presented. The factors of FS of the banking system are determined. Emphasis is placed on approaches to assessing the level of FS of the banking system.*

Methods. *Methods of decomposition and generalization, logical analysis, abstraction, comparison, analogy are used.*

Conclusions. *There is no unambiguous definition of the essence of the FS of the banking system, its components and varieties, aspects of their consideration, approaches to assessing the level of FS, which is necessary for the formation of an effective system of its support, the selection of the necessary approaches, methods and tools depending on the existing state of such security, which complicates the development of the specified systems. And, therefore, further research in this area is necessary.*

Keywords: *banking system, financial security, financial security of the banking system, financial stability of the banking system, financial reliability of the banking system, measurement of the level of financial security of the banking system.*

JEL Classification: E44; E58; G20; G21.

Постановка проблеми. ФБ банківської системи посідає значуще місце і відіграє важливу роль у забезпеченні поступального соціально-економічного розвитку держави, підвищенні добробуту домогосподарств, ФБ й інвестиційного зростання національної економіки, організації платіжного обороту і стабільності грошової сис-

теми, забезпеченні стійкості національної валюти та її купівельної спроможності, таргетуванні інфляції та забезпеченні фінансової стабільності в державі. Забезпечення ж ФБ як банківської системи України загалом, так і окремих її складових, виходячи з їхнього надважливого значення для належної життєдіяльності держави, можливі за чіткого визначення природи ФБ банківської системи, її складових, класифікації різновидів, застосування комплексу підходів до оцінки її рівня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику ФБ банківської системи загалом та її окремих складових присвячені праці таких дослідників, як: О. Васильчишин [1], О. Петрук, А. Петрук [3], М. Зверяков, В. Коваленко, О. Сергеева [4], М. Єрмошенко [5], І. Васькович [6], С. Ткаченко [8], Ж. Довгань [9], А. Погибіль, Н. Приказюк [10], Н. Радова [11], Ж. Шило [13], О. Дзюблук [14], Л. Євтух, І. Швед [15], О. Дубровін [16], Р. Михайлюк. Утім комплексне дослідження природи ФБ банківської системи, її складових, класифікації різновидів, застосування комплексу підходів до оцінки її рівня залишається логічно незавершеним.

Метою статті є визначення природи ФБ банківської системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження банківської безпеки сьогодні є актуальним і архіважливим. Підвищення безпеки банківської сфери є дієвим методом превентивного антикризового управління національною економікою. Утім усталена позиція щодо рівнів такого дослідження відсутня. Так, наприклад, О. Васильчишин наголошує, що дослідження банківської безпеки має відбуватися на трьох рівнях: перший – безпека комерційних банків (КБ); другий – безпека центрального банку (ЦБ); третій – безпека банківської системи [1, с. 44].

На наше переконання, таке дослідження для комплексного відображення статусу в цій сфері в національній економіці має здійснюватися на рівнях: 1) КБ (мікрорівень), 2) банківський сектор (БС) як сукупність КБ (мезорівень), 3) ЦБ і 4) банківської системи загалом (макрорівень). Крім того, дослідженню мають підлягати банківська безпека на рівні економічних / валютних союзів (метарівень), а також глобальна банківська система – на світовому ринку банківських послуг (мегарівень). Тобто, загалом дослідження банківської безпеки має проводитися на шести ієрархічних рівнях.

На наш погляд, ФБ банківської сфери складається з таких компонентів (рис. 1).

Окремі дослідники висловлюють думку, що ФБ банківської діяльності виконує такі функції: 1) визначення потенційних проблем діяльності та основних факторів, що її спричинили; 2) застосування відповідних важелів впливу для вирішення ідентифікованої проблеми; 3) контроль, що передбачає аналіз ефективності застосованих заходів; 4) забезпечення ефективного управління через використання специфічних методів фінансового управління [2, с. 33]. Утім, на наше переконання, сама собою ФБ банківської діяльності не може виконувати будь-які функції, оскільки є результатом категорією, що залежить від численних внутрішніх і зовнішніх, прогнозованих і непрогнозованих, об'єктивних і суб'єктивних чинників (керуючих параметрів). А відтак, у цьому плані правомірно вести мову про функції системи забезпечення ФБ банківської діяльності.

Погляди на підходи до забезпечення ФБ банківської системи також різняться. Так, зазначається, що визнання важливості використання макропруденційного підходу в забезпеченні ФБ банківської системи загалом та на рівні окремої установи є основою інновацією в розвитку досліджуваної

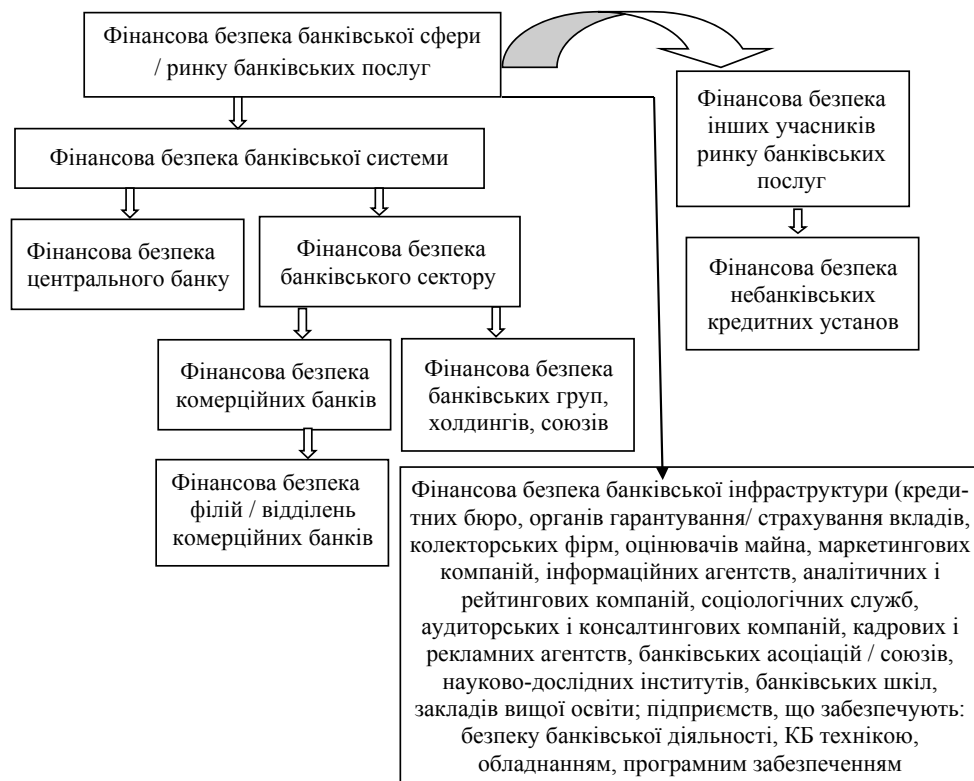

Рис. 1. Фінансова безпека банківської сфери*

* Побудовано авторами.

проблематики. Традиційний мікропруденційний підхід концентрується в основному на питаннях забезпечення безпеки та прозорості роботи окремих банківських установ, ринків і інфраструктур, а макропруденційний передбачає значно вищі вимоги до зібраної інформації і її більш складний аналіз. Однак забезпечення ФБ та фінансової стабільності можна досягти тільки за умов її досягнення та підтримання на двох рівнях: банківської системи та окремої банківської установи. Макропруденційний підхід не виключає потребу в мікропруденційному регулюванні, яке дає змогу вирішити численні питання в межах забезпечення банківської безпеки, зокрема, за рахунок ФБ операцій КБ з похідними фінансовими інструментами. Без опори на мікропруденційне регулювання не-

можливо вибудувати ефективну макропруденційну політику ЦБ та відповідну систему фінансової стабільності [3, с. 95].

Проте наголошується, що, хоча такий підхід є вельми ефективним і корисним, його здійснення пов'язане з виникненням суттєвих концептуальних проблем і практичних труднощів, позаяк мета макропруденційних наглядів та регулювання полягає у зменшенні небезпеки різних коливань банківської системи та фінансової загалом, які можуть завдати значних втрат економіці [4, с. 171].

Водночас, формуванню системи забезпечення ФБ в банківській сфері в класичному розумінні цього поняття перешкоджають такі чинники:

- недостатній рівень наукового опрацювання цієї проблеми, відсутність уста-

леного тлумачення ФБ, визначення її різновидів на основі певної класифікації, а також складових;

- численні наявні і потенційно можливі виклики та загрози, недостатній рівень з'ясування мети і завдань ФБ, принципів організації та чинників, котрі впливають на рівень її забезпечення, ступеня вразливості різних об'єктів і суб'єктів безпеки;
- нерозробленість обґрунтованих підходів та індикаторів виміру ФБ, а також необхідних практичних заходів з її розбудови загалом та окремих підсистем в усьому розмаїтті їхнього прояву зокрема.

В економічній літературі ФБ банківської системи визначається як:

- 1) захищеність фінансових інтересів банківської системи на усіх рівнях фінансових відносин; її забезпеченість фінансовими ресурсами, достатніми для задоволення її потреб і виконання нею відповідних зобов'язань [5];
- 2) такий її стан, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю попередити зовнішню фінансову експансію, забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи і власне економічне зростання [6];
- 3) створення таких умов її функціонування, за яких, по-перше, фактично відсутня можливість спрямовувати фінансові потоки в незакріплені законодавчими нормативними актами сфери їх використання і, по-друге, до мінімуму знижена можливість зловживання фінансовими ресурсами банківської системи [7];
- 4) такий динамічний стан усіх банків країни (першого і другого рівня), який характеризується стабільністю їх взаємозв'язків, безперервною реалізацією основних функцій, збалансованістю фінансових показників та грошових потоків, що дає змогу без втрат протистояти зовнішнім

та внутрішнім загрозам для її фінансової стійкості та забезпечувати реалізацію фінансових інтересів держави [1, с. 70–71];

- 5) комплекс заходів із досягнення максимально можливої платоспроможності та фінансової стійкості КБ, ліквідності їх балансу, ефективної структури банківського капіталу і найбільш прибуткових напрямів капітальних вкладень, що досягається шляхом комплексного аналізу, чіткого тактичного та стратегічного планування, запобігання можливим загрозам фінансового характеру [8].

Однак, на наш погляд, визначаючи ФБ банківської системи як складову економічної / фінансової безпеки, сукупність відносин, чинник стійкого розвитку, атрибутивну характеристику, захищеність, умови, стан, комплекс заходів, дослідники акцентують увагу лише на кількох з численних аспектів цієї складної категорії. Тому формулювання сутності фінансової безпеки банківської системи має включати всі зазначені характеристики.

Відтак, під ФБ банківської системи, на наше переконання, слід розуміти:

- такий стан її функціонування й економічних / фінансових відносин в ній, який відрізняється відсутністю конфліктів грошово-кредитної, валютної, антиінфляційної, банківської і макроекономічної політики, уможливорює досягнення нею фінансової стійкості / стабільності / надійності, соціально-економічної ефективності використання фінансових ресурсів та нарощування фінансового потенціалу за наявних й потенційно можливих викликів, загроз і ризиків;
- систему поліаспектних і збалансованих заходів зі сприяння фінансовій стабільності КБ, ЦБ, БС і банківської / фінансової системи загалом й інших економічних агентів, дотримання їхніх фінансових інтересів;

– умови забезпечення виконання банківською системою притаманних їй функцій, її фінансової незалежності, ліквідності, плато- і конкурентоспроможності й інвестиційної привабливості, збалансованості фінансових потоків, а також фінансового суверенітету держави.

ФБ банківської системи загалом та її окремих складових слід розглядати в трьох аспектах. По-перше, за фінансовими наслідками її (їхньої) діяльності для країни загалом та окремих клієнтів і контрагентів. По-друге, з погляду недопущення та відвернення явних і потенційних загроз фінансовому стану всієї банківської системи країни, НБУ та вітчизняних комерційних банків. По-третє, щодо забезпечення сукупності умов захисту стійкого розвитку БС загалом і окремих КБ зокрема.

О. Васильчишин вважає базовими основами ФБ банківської системи: довіру; ефективну реалізацію функцій; фінансову стійкість; фінансову стабільність [1, с. 68], а Ж. Довгань – фінансову стійкість, фінансову стабільність, надійність, ефективність [9, с. 13–14].

Для досягнення найвищого рівня ФБ банківська система має забезпечувати фінансову стабільність (лат. *stabilis* – стійкий стан, здатність до тривалого існування, збереження в часі) загалом та її основних складових, оскільки фінансова стабільність є синергетичним наслідком сукупності заходів, спрямованих на забезпечення відтворювального, стійкого функціонування банківської системи, зростання її капіталізації, ліквідності, захист інтересів учасників ринку банківських послуг.

Н. Приказюк, А. Погибіль визначають це явище як стан банківської системи, за якого вона здатна виконувати свої функції в економіці при цілісності елементів системи, бути стійкою до внутрішніх та зовнішніх викликів, що забезпечує в разі реалізації фінансових шоків швидке повернення в рівноважний

стан та покриття можливих втрат за рахунків власних ресурсів [10, с. 26]. Однак, на нашу думку, ознака стійкості до внутрішніх та зовнішніх викликів, що забезпечує в разі реалізації фінансових шоків швидке повернення в рівноважний стан та покриття можливих втрат за рахунок власних ресурсів, не вичерпує поняття “фінансова стабільність”, оскільки таке повернення само собою вже є ознакою нестабільності.

В. Коваленко, Н. Радова тлумачать фінансову стабільність банківської системи як міру повноти та якості вирішення завдань, поставлених перед системою, виконання нею своєї місії, що забезпечує досягнення позитивного фінансового результату; спроможність максимально ефективно та з мінімальним ризиком трансформувати, розподіляти та використовувати ресурси задля виконання власних зобов'язань, збереження ефективності діяльності КБ в умовах допустимого ризику та нівелювання наслідків кризи [11, с. 324]. Проте і в цьому визначенні відсутня характеристика сталості функціонування банківської системи.

На думку Ж. Довгань, фінансова стабільність банківської системи – це її здатність підтримувати необхідний рівень основних фінансових індикаторів, зберігати стійку рівновагу, покривати за рахунок власних коштів можливі банківські ризики та витрати, пов'язані з ними в умовах несприятливого зовнішнього середовища [12, с. 32].

Ж. Шило наголошує, що досліджуване явище являє собою здатність банківської системи забезпечувати та підтримувати рівноважний стан та оперативно адсорбувати несподівані дії і шоки фінансової системи та реальної економіки [13, с. 193]. Однак, ми вважаємо, що в цьому визначенні некоректною є теза про абсорбування банківською системою несподіваних дій і шоків фінансової системи та реальної економіки.

О. Дзюблюк, Р. Михайлюк акцентують, що фінансова стабільність банківської системи – це спроможність з плином часу забезпечити зменшення можливих втрат, належну швидкість їх подолання, створюючи тим можливість для досягнення та підвищення рівня стійкості [14, с. 29]. На наш погляд, погодитися з такою точкою зору не можна, позаяк фінансова стабільність не зводиться лише до забезпечення зменшення можливих втрат і належної швидкості їхнього подолання.

Л. Євтух, І. Швед зазначають, що це відносно поняття, оскільки фінансова стабільність банківської системи не завжди передбачає постійність, сталість, незмінність, а відображає відповідність правовим нормам, ефективність функціонування, належне виконання своїх функцій [15, с. 19]. Утім у цьому визначенні дослідники нехтують основною ознакою фінансової стабільності – сталістю.

На наш погляд, під фінансовою стабільністю банківської системи слід розуміти її здатність протистояти зовнішнім і внутрішнім впливам, зберігаючи стійку рівновагу і надійність протягом часу.

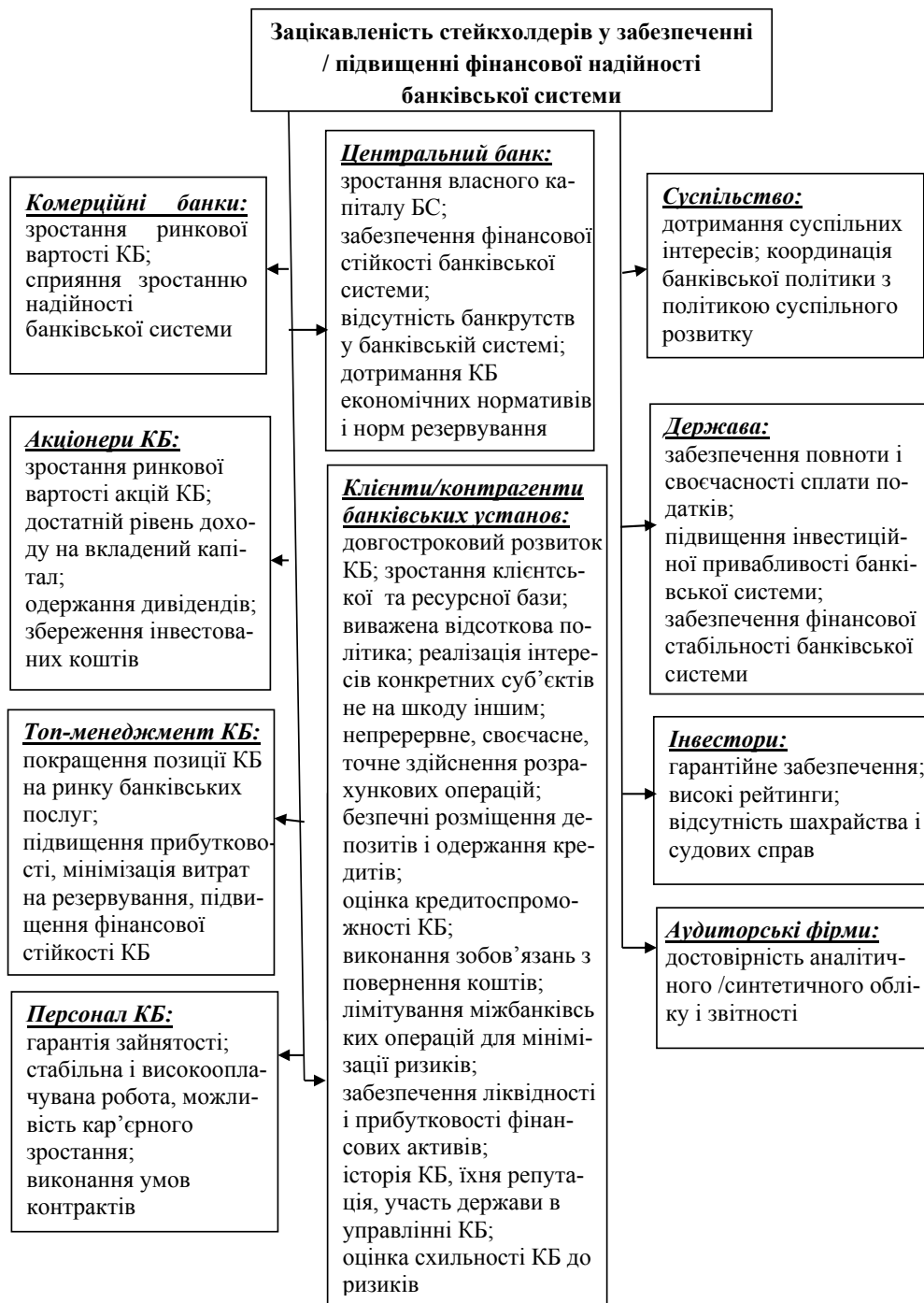
Однією з неодмінних складових ФБ банківської системи має бути її фінансова надійність, під якою слід розуміти комплексну характеристику на основі фінансових і нефінансових показників її здатності ефективно функціонувати; ознаку достатності її капіталу, якості активів, ліквідності, прибутковості, безумовного виконання нею своїх функцій / зобов'язань за обсягами і строками перед усіма економічними агентами / не порушення їхніх інтересів, її конкурентоспроможності, несхильності до надмірних ризиків, довіри / впевненості клієнтів, контрагентів, держави. Водночас, фінансова надійність банківської системи є керованою, що спричиняє вибір оптимальних підходів, методів і інструментів до управління нею.

При цьому зацікавленість стейкхолдерів у забезпеченні / підвищенні надійності банківської системи полягає в такому (рис. 2.).

Безумовно, інтереси зазначених стейкхолдерів можуть як збігатися, так і різнитися, тому має бути забезпечене їхнє синхронне дотримання.

Водночас важливо з'ясувати і співвідношення понять “фінансова безпека банківської системи” і “фінансова стабільність банківської системи”. Так, О. Петрук і А. Петрук зазначають, що наукове поняття “фінансова безпека банківської діяльності” та нормативне “фінансова стабільність” є синонімічними, хоча і не тотожними [3, с. 90]. Однак, на наш погляд, ці поняття не є синонімами, оскільки останні дають відмінну інтерпретацію одному й тому самому поняттю.

Ж. Довгань, науково обґрунтовуючи взаємозалежність понять: фінансова стійкість, фінансова стабільність, надійність, ефективність, ФБ відносно банківської системи, робить висновки, що [9, с. 13–14]: 1) фінансову стійкість банківської системи слід розуміти як здатність до досягнення результату – ФБ; 2) стабільність розглядати як характеристику динаміки відповідних процесів, а фінансову стабільність – вже не тільки динаміки, а й фінансової здатності підтримувати цю динаміку, що фактично наближує її за змістом до фінансової стійкості банківської системи; 3) надійність та ефективність слід вважати похідними від ФБ, які уточнюють різні її прояви: ефективність – результат функціонування банківської системи, який характеризується перевищенням доходів над видатками, а надійність – спроможністю виконати взяті на себе зобов'язання. Утім, на наш погляд, надійність і ефективність не можна вважати похідними від ФБ. Навпаки, зазначені характеристики функціонування банківської системи зумовлюють її ФБ.

Рис. 2. Зацікавленість стейкхолдерів у забезпеченні / підвищенні фінансової надійності банківської системи*

* Побудовано авторами.

Фінансова стійкість банківської системи є первинною до її фінансової надійності. Якщо фінансово надійна банківська система не завжди фінансово стійка, то фінансово стійка банківська система – завжди надійна.

Крім того, відмінність між цими поняттями полягає в тому, що фінансова стійкість більшою мірою є об'єктивною, а надійність – суб'єктивною характеристиками банківської системи.

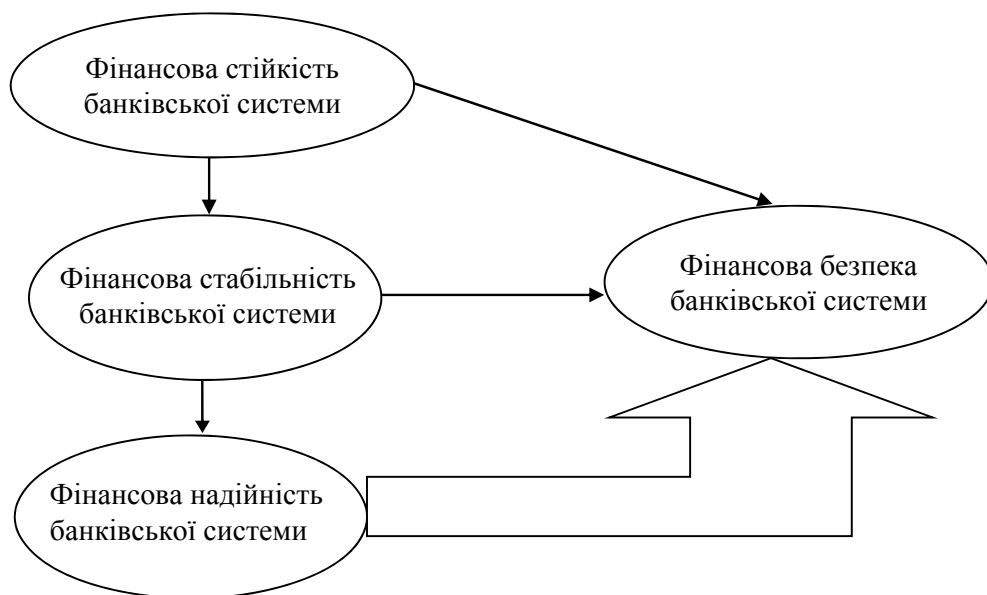
Взаємозв'язок фінансової стійкості, фінансової стабільності, фінансової надійності та ФБ банківської системи виглядає таким чином (рис. 3).

Класифікація різновидів ФБ банківської системи, яка уможливорює підвищення обґрунтованості формування системи її забезпечення за рахунок застосування відповідних механізмів, подана в табл. 1.

Крім того, у ФБ банківської системи правомірно розглядати такі складові:

- безпеку забезпечення фінансової стійкості/стабільності як стан банківської системи, що характеризується фінансовою стійкістю/стабільністю, захищеністю від викликів і загроз, здатністю до відбиття негативних/небезпечних впливів, максимального зменшення/уникнення ризиків і компенсації завданих збитків, збереження банківської системи в рівновазі;
- безпеку розвитку як стан банківської системи, що уможливорює реалізацію змін без втрати фінансової стійкості/стабільності, вдосконалення функціонування, спроможність виведення системи з рівноваги, свідомого прийняття контрольованих ризиків, що не загрожують її існуванню для якісної зміни фінансового становища банківської системи.

При цьому безпека забезпечення фінансової стійкості/стабільності банківської системи є первинною / базовою відносно безпеки її розвитку.

Рис. 3. Взаємозв'язок фінансової стійкості, фінансової стабільності, фінансової надійності та ФБ банківської системи*

* Побудовано авторами.

Класифікація різновидів ФБ банківської системи*

Класифікаційні ознаки	Різновиди
Ступінь розвитку національної економіки	ФБ банківської системи розвинених країн / країн, що розвиваються / країн з перехідною економікою
Характер банківської системи	ФБ дворівневої / тривірневої банківської системи
Доктрини монетарної політики	ФБ за кількісної доктрини (таргетування грошових агрегатів), ФБ за доктрини інфляційного таргетування / інфляційного таргетування та скорочення безробіття, ФБ за таргетування курсу національної валюти
Відтворення	ресурсна (завдяки відтворенню фінансових ресурсів), споживацька (завдяки відтворенню потреби в безпеці економічних агентів)
Рівень управління	мега-, мета-, макро-, мезо-, мікрорівнів
Ресурсно-функціональна спрямованість	ресурсоутворююча, депозитна, кредитна, валютна, боргова, інвестиційна, грошових переказів; податкова, ліквідності, інфляційна, прибуткотвірної діяльності; операцій БС з золотом та іншими дорогоцінними металами; касових операцій; розрахункових (включно з міжнародними) операцій; факторингових операцій; валютообмінних операцій; документарних операцій (акредитиви, інкасо); операцій з нерухомістю; операцій фінансового контролю (фінансового агрегування ¹ , прямого управління грошовими коштами з головної компанії холдингу, попереднього контролю (акцепту) витратних операцій дочірніх підприємств головною компанією, контроль виконання бюджету); пулінгу (злиття грошових коштів для оптимізації розрахунку одержуваних/сплачуваних відсотків і поліпшення якості управління ліквідністю холдингу); позабалансових операцій; торгівлі банківськими послугами; надання лізингових / брокерських / дилерських послуг; клірингу (взаємозаліку вимог і зобов'язань); депозитарної діяльності; дистанційного обслуговування; банківських гарантій; цесії (переуступки прав власності); довірчого управління майном клієнтів; емісії банківських карток / акцій / облігацій; зберігання цінностей; інкасації; злиття / поглинання; технічного / фундаментального аналізу фондів ринків, розробки стратегій виходу на фондовий ринок, інвестиційних стратегій, механізмів фінансування через фондові ринки; андеррайтинг; ФБ банківських продуктів
Джерело фінансування	забезпечена фінансуванням за рахунок державних коштів / приватних коштів / змішаного фінансування з використанням державних і приватних коштів
Наявність	досягнута у попередні періоди, наявна, потенційно можлива; ретроспективна, поточна, перспективна
Прийнятність	прийнятна, неприйнятна
Стан банківської системи	передкризова, кризова, післякризова; звичайна, надзвичайна
Легальність	легальна, неофіційна / фіктивна / кримінальна
Способи досягнення	що досягається традиційними / консервативними / інноваційними методами
Форма прояву	внутрішня, зовнішня
Напрямок формування	ФБ операційної, комерційної, фінансової, інвестиційної, депозитарної, брокерської, консалтингової діяльності
Об'єкт управління	ФБ грошових / платіжних потоків, активів, пасивів, фінансових результатів
Бізнес-моделі	інтербанківська (значною мірою міжбанківська), інтрабанківська (переважно внутрішньобанківська)
Статичність	статична, динамічна; функціонування, розвитку
Географічна приналежність	національна, регіональна, ФБ міжнародної банківської системи
Період	ретроспективна, поточна, перспективна
Спрямованість	стратегічна, тактична
Формалізація	формалізована, неформалізована
Рівень	достатня, недостатня, прийнятна; висока, середня, низька, необхідна, гранична (порогова), надмірна
Динамічність	незмінна, зростаюча, знижувана, відновлювана
Реальність	дійсна, уявна
Стан безпеки	фактична, очікувана, потенційна
Рівень досягнення	базова, перехідна, підвищена

¹ Послуга зі збору і передачі головній компанії клієнта інформації про операції за всіма рахунками підприємств холдингу.

* Побудовано на основі [16].

При розгляді ФБ банківської системи, на наш погляд, правомірно вести мову й про ФБ прямих і зустрічних платіжних потоків як сукупності платежів певного типу за такими основними характеристиками: дата, сума, валюта, призначення платежу, адреса й відправника, що зумовлено тим, що невраховані фінансові потоки в ринкових умовах є одним із елементів тіньової економічної активності.

У ФБ банківської системи певне місце належить і ФБ електронних грошей (за чинним законодавством – одиниць вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента)/платформ електронних грошей/операцій з переказу електронних грошей.

Варто вести мову і про ФБ розміщення і використання коштів на банківських картках.

О. Васильчишин серед чинників ФБ банківської системи виокремлює: ресурсну базу банків; конкуренцію і концентрацію банківської діяльності; присутність КБ з іноземним капіталом; інтеграційні процеси; тіньову економіку; фінансові інновації та експансію криптовалют [1, с. 170, 191, 243, 252, 265, 283].

Водночас трансформація банківської системи за переходу від планової економіки до ринкової має характеристики циклічного процесу, параметри якого залежать від її первинного стану, співвідношення зовнішніх і внутрішніх рушійних сил інституційних трансформацій – приросту частки глобального і національного фінансового капіталу в ній, а також від особливостей впливу держави як банківського регулятора і зміни частки державного банківського капіталу в системі [17, с. 165].

На ФББС безумовно впливає присутність в ньому КБ з іноземним капіталом. При цьому в економічній літературі пода-

ні неоднозначні погляди щодо цього. Для об'єктивної оцінки впливу відкриття КБ з іноземним капіталом на ефективність БС приймаючої країни слід урахувувати особливості соціально-економічного розвитку і розвитку й відкритості її КБ.

Поряд з цим, на рівень ФББС впливають шоки, зумовлені волатильністю фінансових ринків; раптової зупинки транскордонного кредитування глобальними КБ для внутрішньої пропозиції кредитів в країнах з ринками, що формуються; реалізацією економічної (зокрема, грошово-кредитної) політики розвинених країн; ступенем відкритості БС національної економіки, його залучення в міжнародні фінансові процеси; поширенням нових вірусних інфекцій. При цьому слід урахувувати гістерезис (несиметричність впливу позитивних і негативних шоків).

Рівень ФББС зумовлюється і ступенем державного втручання у функціонування БС. Отже, на ФББС впливає модель банківського регулювання, яка може бути з патерналістським і інтервенціоністським підходом до КБ чи більш ліберальна, жорстка, тобто така, що асоціюється з регулятивним тягарем для БС.

О. Васильчишин зазначає, що вагоме місце в банківській діяльності займає проблематика забезпечення належного рівня ФБ банківської системи, рівень якої та загрози оцінюються на основі системного, функціонального, процесного та причинного (казуального) підходів, економічного і фінансового аналізів. Самі ж підходи до оцінки рівня фінансової та економічної безпеки банків і банківської системи переважно побудовані на основі економічного аналізу підприємницької діяльності, кон'юнктури ринків, монетарного аналізу [1, с. 148, 150–151].

На наш погляд, поряд з вищезазначеними, з цією метою мають застосовуватися також: просторово-динамічний; дуалістичний (оцінка з огляду на антикризовий потенціал

і потенціал зростання банківської системи); критеріальний; індикативний (порівняння обраних кількісних показників/індикаторів (макроекономічних, функціонального й галузевого рівнів, регіонів, темпів зростання, показників на одну особу) з їхніми нормативним /пороговим значенням); ризик-орієнтований (оцінюється через систему показників банківських ризиків); пруденційний (оцінка встановлених обов'язкових пруденційних норм банківської діяльності і пруденційний нагляд на основі фінансової звітності КБ); рейтинговий (оцінка, здійснювана незалежними міжнародними і національними рейтинговими агентствами на основі своїх методик) підходи.

На думку О. Васильчишин, ефективний аналіз рівня ФБ банківської системи вимагає розробки інтегрального показника, який дасть змогу оцінити ФБ банківської системи в ретроспективі, в теперішньому часі, а також зробити певні прогнози на майбутнє. Побудова інтегрального показника ФБ, на її погляд, є одним із основних завдань ЦБ та дослідників, які займаються проблематикою безпеки банківської системи, адже інтегральний показник дає уявлення про рівень ФБ банківської системи загалом і, на відміну від коефіцієнтного аналізу, не розпоршує увагу на кілька десятків показників.

Розробка ж інтегрального показника ФБ банківської системи потребує обґрунтування головних його компонентів-індикаторів, які є значущими, вимірними та прогнозованими, зокрема: ліквідність та фінансова стійкість, прибутковість та ризиковість банківської діяльності, тобто ті фінансові показники, на які банківська система загалом чи окрема її ланка (ЦБ, КБ) можуть безпосередньо впливати, а також кон'юнктура внутрішніх та зовнішніх ринків.

При виборі індикаторів ФБ банківської системи дослідниця зосереджує свою увагу на абсолютних показниках банківської діяльності. При цьому ліквідність вона оцінює за

показниками обсягів вільної ліквідності, кредитів рефінансування, депозитів і платоспроможності й регулятивного капіталу; прибутковість – фінансовим результатом діяльності; ризиковість – обсягами іноземного капіталу у статутному капіталі КБ, зовнішньої заборгованості банків, прострочених кредитів і відрахування до резервів за активними операціями; кон'юнктуру внутрішніх та зовнішніх ринків – показником ризику країни, ВВП, валютним курсом й інфляцією [1, с. 120–123].

Утім, на наш погляд, по-перше, оцінка рівня ФБ банківської системи зазначеними головними компонентами-індикаторами не обмежується. По-друге, необґрунтованим є зосередження уваги за такої оцінки лише на абсолютних показниках банківської діяльності. По-третє, комплексна оцінка ліквідності банківської системи виходить далеко за межі оцінки лише вільної ліквідності, кредитів рефінансування, депозитів, платоспроможності й регулятивного капіталу. По-четверте, прибутковість як така є не абсолютним, а відносним показником банківської діяльності, а тому не може вимірюватися лише фінансовим результатом діяльності. По-п'яте, ризиковість банківської системи далеко не вичерпно зумовлюється обсягами іноземного капіталу у статутному капіталі КБ, зовнішньої заборгованості банків, прострочених кредитів і відрахування до резервів за активними операціями. При цьому обсяги іноземного капіталу, зовнішньої заборгованості банків, прострочених кредитів без порівняння їх часток в сукупних обсягах статутного капіталу КБ, заборгованості банків, наданих кредитів не характеризують ризикованість банківської системи. Більше того, відрахування до резервів за активними операціями свідчать радше про забезпечення КБ, ніж про ризикованість їхньої діяльності. По-шосте, навряд кон'юнктура внутрішніх і зовнішніх ринків характеризується показником ризику краї-

ни, ВВП, валютним курсом й інфляцією. Це – не характеристики кон'юнктури ринків, а чинники, що її зумовлюють.

Крім того, рівень ФБ банківської системи має визначатися з огляду на його відповідність критеріям і стратегії підвищення безпеки грошового обігу, бюджетної, податкової, валютної, боргової, інвестиційної, інфляційної безпеки держави, безпеки страхового і фондового ринків зокрема і ФБ держави загалом.

На наш погляд, оцінки рівнів ФБКБ, ФББС і ФБ банківської системи загалом мають здійснюватися з урахуванням принципів: їхньої доцільності, спрямованості на досконале інформаційне забезпечення обґрунтованих управлінських рішень, придатності оціночних результатів для прогнозування рівня ФБ у перспективі, достовірності і комплексності оцінок, інституціональної компліментарності, методичної коректності використання результатів оцінок.

Висновки. Таким чином, дослідники акцентують увагу лише на кількох з численних аспектів складної категорії “ФБ банківської системи”. Тому ФБ банківської системи необхідно комплексно тлумачити як: складову економічної/фінансової безпеки держави, сукупність економічних/фінансових відносин, чинник стійкого розвитку, атрибутивну характеристику, захищеність, умови, стан, комплекс заходів. Класифікація різновидів ФБ банківської системи має давати повне уявлення про всі можливі прояви останньої. Обґрунтований же підхід до оцінки рівня ФБ банківської системи сприятиме виробленню й реалізації дієвих заходів з формування й розвитку системи її забезпечення.

Список використаних джерел

1. Васильчишин О. Б. *Фінансова безпека банківської системи України: дис. ... д-ра екон. наук* : 08.00.08. Тернопіль, 2018. 529 с.
2. *Фінансова безпека банківської діяльності*. Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. 112 с.
3. Петрук О. М., Петрук А. О. *Теоретичні засади забезпечення безпеки операцій банків з похідними фінансовими інструментами. Економіка, управління та адміністрування*. 2022. № 3(101). С. 87–98.
4. Зверяков М. І., Коваленко В. В., Сергєєва О. С. *Управління фінансовою стійкістю банків*. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 520 с.
5. Єрмошенко М. М. *Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення*. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. 309 с.
6. Васькович І. М. *Забезпечення фінансової стійкості банків України в умовах ринку : автореф. дис. ... канд. екон. наук* : 08.04.01. Львів, 2006. 19 с.
7. *Банківський нагляд*. Київ : ЦНП, 2004. 264 с.
8. Каченко С. І. *Міжнародний банківський бізнес та фінансова безпека у світі. Економіка та держава*. 2009. № 11. С. 76–78.
9. Довгань Ж. М. *Фінансова стійкість банківської системи України: дис. ... д-ра екон. наук* : 08.00.08. Суми, 2012. 312 с.
10. Приказюк Н., Погибель А. *Оцінка фінансової стабільності банківської системи України на основі комплексного індикатора та таксономічного показника з урахуванням FSI. Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Економіка*. 2022. № 2(219). С. 25–33.
11. Коваленко В. В., Радова Н. В. *Моніторинг фінансової стабільності банківської системи України. Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 2(19). С. 321–330.
12. Довгань Ж. М. *Економічна сутність фінансової стабільності банківської системи. Наука молода*. 2016. № 25. С. 26–39.
13. Шило Ж. С. *Основні напрями стабілізації банківської системи в умовах ризикової економіки. Вісник НУВГП*. 2019. № 1(85). С. 191–202.
14. Дзюблюк О. В., Михайлюк Р. В. *Фінансова стійкість банків як основа ефективного*

функціонування кредитної системи : монографія. Тернопіль : Тернограф, 2009. 316 с.

15. Євтух Л. Б., Швед І. М. Світовий досвід забезпечення стабільності банківської системи. Вісник Університету банківської справи. 2016. № 1–2. С. 18–23.

16. Дубровін О. Забезпечення фінансової безпеки у банківському секторі: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Львів, 2020. 262 с.

17. Інституційні трансформації соціально-економічної системи України : монографія. Київ : ДУ "Інститут економ. та прогнозування НАН України", 2015. 344 с.

References

1. Vasylychshyn, O. B. (2018). *Finansova bezpeka bankivskoi systemy Ukrainy [Financial security of the banking system of Ukraine]. (Thesis: 08.00.08). Ternopil [in Ukrainian].*

2. *Finansova bezpeka bankivskoi dialnosti [Financial security of banking activity]. (2010). Sumy: DVNZ "UABS NBU" [in Ukrainian].*

3. Petruk, O. M., Petruk, A. O. (2022). *Teoretychni zasady zabezpechennia bezpeky operatsii bankiv z pokhidnymy finansovymy instrumentamy [Theoretical principles of ensuring the security of bank operations with derivative financial instruments]. Economica, upravlinia ta administruvania – Economy, Management and Administration, 3 (101), 87–98 [in Ukrainian].*

4. Zveriaikov, M. I., Kovalenko, V. V., Serhieieva, O. S. (2016). *Upravlinnia finansovoiu stiikistiu bankiv [Management of financial stability of banks]. Kyiv: Center uchbovoi literatury [in Ukrainian].*

5. Yermoshenko, M. M. (2001). *Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, realni zahrozy, stratehiia zabezpechennia [Financial security of the state: national interests, real threats, security strategy]. Kyiv: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t [in Ukrainian].*

6. Vaskovych, I. M. (2006). *Zabezpechennia finansovoi stiikosti bankiv Ukrainy v umovakh rynku [Ensuring the financial stability of Ukrainian banks in market conditions]. (Thesis: 08.04.01). Lviv [in Ukrainian].*

7. *Bankivskiy nahliad [Banking supervision]. (2004). Kyiv: TSNL [in Ukrainian].*

8. Tkachenko, S. I. (2009). *Mizhnarodnyi bankivskiy biznes ta finansova bezpeka u sviti [International banking and financial security in the world]. Ekonomika ta derzhava – Economy and State, 11, 76–78 [in Ukrainian].*

9. Dovhan, Zh. M. (2012). *Finansova stiykist bankivskoi systemy Ukrainy [Financial stability of the banking system of Ukraine]. (Thesis: 08.00.08). Sumy [in Ukrainian].*

10. Prykaziuk, N., Pohybil, A. (2022). *Otsinka finansovoi stabilnosti bankivskoi systemy Ukrainy na osnovi kompleksnoho indykatora ta taksonomichnoho pokaznyka z urakhuvanniam FSI. [Assessment of the financial stability of the banking system of Ukraine based on a complex indicator and a taxonomic indicator taking into account the FSI]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka. Ekonomika – Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2 (219), 25–33 [in Ukrainian].*

11. Kovalenko, V. V., Radova, N. V. (2019). *Monitorynh finansovoi stabilnosti bankivskoi systemy Ukrainy [Monitoring the financial stability of the banking system of Ukraine]. Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: Economy, Business and Management, 2 (19), 321–330 [in Ukrainian].*

12. Dovhan, Zh. M. (2016). *Ekonomichna sutnist finansovoi stabilnosti bankivskoi systemy [The economic essence of the financial stability of the banking system]. Nauka moloda – Science is Young, 25, 26–39 [in Ukrainian].*

13. Shylo, Zh. S. (2019). *Osnovni napriamy stabilizatsii bankivskoi systemy v umovakh ryzykovo ekonomiky [The main directions of stabilization of the banking system in the conditions of a risky economy]. Visnyk NUVHP – Bulletin of NUVGP, 1 (85), 191–202 [in Ukrainian].*

14. Dziubliuk, O. V., Mykhailiuk, R. V. (2009). *Finansova stiikist bankiv yak osnova efektyvnoho funktsionuvannia kredytnoi systemy [Financial stability of banks as a basis for the effective function-*

ing of the credit system]. Ternopil: Ternohraf [in Ukrainian].

15. Yevtukh, L. B., Shved, I. M. (2016). Svitovyi dosvid zabezpechennia stabilnosti bankivskoi systemy [World experience in ensuring the stability of the banking system]. Visnyk Universytetu bankivskoi spravy – Bulletin of the University of Banking, 1–2, 18–23 [in Ukrainian].

16. Dubrovin, O. (2020). Zabezpechennia finansovoi bezpeky u bankivskomu sektori [Ensuring

financial security in the banking sector]. (Thesis: 08.00.08). Lviv [in Ukrainian].

17. Instytutsiini transformatsii sotsialno-ekonomichnoi systemy Ukrainy [Institutional transformations of the socio-economic system of Ukraine]. (2015). Kyiv: DU "Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy" [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.07.2022.